СЛАБА О.В.

Київський національний лінгвістичний університет

ВПЛИВ ЗАПОЗИЧЕНЬ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ НА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНУ СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті досліджується вплив запозичень англо-американського походження на лексико-семантичну систему сучасної німецької мови, звертається увага на ставлення представників німецького суспільства до процесу проникнення запозичень англо-американського походження у сучасну німецьку мову.

Ключові слова: запозичення англо-американського походження, лексико-семантична система, денгліш.

В статье исследуется влияние заимствований англо-американского происхождения на лексико-семантическую систему современного немецкого языка, обращается внимание на отношение представителей немецкого общества к процессу проникновения заимствований англо-американского происхождения в современный немецкий язык.

Ключевые слова: заимствования англо-американского происхождения, лексико-семантическая система, дэнглиш.

The article is dedicated to issue of the influence of the Anglo-American borrowings on German lexical semantic system, paying attention to the attitude of German society to the process of Anglo-Americans penetration into the modern German language.

Key words: Anglo-American borrowing, lexical semantic system, Denglish.

Актуальність. Вплив науково-технічної революції на розвиток європейських мов сприяв інтенсифікації мовних контактів між країнами Європи, а також появі великої кількості нових лексичних одиниць для позначення нових понять. Уже із середини XX ст. збільшується проникнення лексичних запозичень з англійської мови (її американського варіанта) в німецьку. Це пояснюється дією позамовних чинників, головною з яких є визнання англійської мови (її американського варіанта) як мови

міжнародного спілкування [1:182]. Запозичення виступають як засіб заповнення тих лакун, які виникають у зв'язку з розширенням концептуального простору моделі світу, яка в свою чергу є результатом наукового та технічного прогресу сучасної цивілізації.

Метою роботи є дослідження впливу запозичень англо-американського походження на лексико-семантичні процеси сучасної німецької мови, а також з'ясування причин їх проникнення у сучасну німецьку мову та ставлення представників німецького суспільства до цього інтенсивного процесу.

Об'єктом дослідження є лексико-семантична система сучасної німецької мови.

Предметом вивчення є вплив запозичень англо-американського походження на лексико-семантичну систему сучасної німецької мови з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, які зумовили кількісні та якісні зміни в лексиці сучасної німецької мови.

Матеріалом дослідження слугують запозичення англо-американського походження у сучасній німецькій мові.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому визначено вплив запозичень англо-американського походження на подальший розвиток сучасної німецької лексики на лексичному та семантичному рівнях.

Сучасні мовознавці-германісти вважають англо-американізацію німецької мови однією із найпотужніших тенденцій її розвитку протягом останніх десятиріч [2; 10]. Серед причин перенасичення німецької мови запозиченнями з англійської мови (її американського варіанту) лінгвісти називають і кризу самоідентифікації німців після Другої світової війни, і інтернаціоналізацію економіки, і моду на ті чи інші явища культури та стилю життя [3:42].

Соціолінгвістичні дослідження вжитку англоамериканізмів показують, що хоча й існує певна вікова, професійна та гендерна залежність звернень до англомовних вкраплень [2:82], однак, англо-американські запозичення наявні на сьогодні в мовленні широких верств населення Німеччини, а, отже, англо-

американізація німецької мови є явищем загальносуспільного значення.

Питання, якою мовою говорить сучасна Німеччина, хвилює не тільки сучасних лінгвістів, цінителів мови Ґете і Шиллера, але мільйони німецьких громадян. Зараз у будь-якому німецькому місті можна зустріти такі англійські слова, як: *Coffee-to-go, Notebooks*. Англо-американські запозичення витісняють із німецького побуту істинно німецькі слова. Наприклад: *So werden heutzutage Vorbestellungen gecancelt, Probleme gemanagt, Situationen gehandelt und Preise gescannt* [3:64].

Замість *Überschriften* вживається *Headlines, das Date* замінює *die Verabredung*, und *die Sitzung* стає *das Meeting*, на якому замість *Entwürfen* видаються *Hand-outs*.

У більшості німецьких міст рекламні написи й афіші складаються практично з англійських слів. У великих німецьких компаніях знання англійської мови є обов'язковими, а використання – практично звичайним явищем.

У кількісному вираженні тенденція до змішування германських мов залишається прогнозовано високою серед користувачів нових електронних ЗМІ. Навіть введення в експлуатацію та експлуатація ноутбука або програвача компакт-дисків вимагає володіння щонайменше частини відповідного англійського технічного словника.

Більш проблематичним стає ситуація, коли стійкі словосполучення використовуються як кальки компонента за компонентом з англійської на німецьку: замість *Es ergibt keinen Sinn* формулюється речення *Es macht keinen Sinn (engl. It makes no sense);* або замість *Ich wünsche Ihnen einen schönen Tag – Haben Sie einen schönen Tag (engl. Have a nice day!)* [4:22].

Також помилкою є спроба передачі конструкцій англійської мови, які не узгоджуються з граматикою німецької мови. Наприклад, речення *Wir rufen Sie zurück (engl. We call you back)* суперечить законам німецького синтаксису (нім. *Wir rufen Sie wieder an))* [4:24].

Ще однією особливою групою англомовних вкраплень в німецькомовних текстах є так звані псевдоангліцизми [5:86], тобто слова, побудовані з англомовних компонентів, які, однак, не функціонують в англійській мові взагалі або ж функціонують з іншими значеннями. Так, *das Handy* у значенні "мобільний телефон" вживається тільки у німецькомовному просторі, англійською мовою це слово прикметник зі значеннями "практичний, вмілий"[5:88].

У більшості запозичень з англомовного світу складають іменники; дієслова і прикметники становлять значно меншу частку.

Численні запозичення англо-американського походження використовуються протягом короткого періоду часу. Менш відомо, що після 1945 деякі германізми були запозичені в англійську мову *(Kindergarten, Sauerkraut, Waldsterben und Realpolitik),* а також складні слова, такі як *Hamburger* та *Applestrudel*. Їх частка в лексиці англійського мови не суттєва.

Якісні та кількісні зміни щодо запозичених з англійської мови лексичних одиниць, їх значне збільшення в словниковому складі німецької мови, зумовлені як мовними, так і позамовними чинниками [1:184].

Серед мовних (лінгвістичних) чинників можна назвати такі чинники:

1) розширення можливостей більш точного відображення об'єктивної реальності, її вербалізації,

2) прагнення до подолання номінативної недостатності та до уніфікації мовних засобів (тенденція до економії мовних засобів),

3) прагнення носіїв мови поповнити, поглибити та розширити уявлення про предмет або явище, деталізувати поняття, ознаки завдяки розмежуванню смислових та функціональних відтінків тощо.

Окрім зазначених лінгвістичних чинників тут діють і позамовні (екстралінгвістичні) чинники, зокрема:

1) авторитетність мови-джерела, що призводить до запозичення багатьма мовами і появі інтернаціоналізмів;

2) стосунки німецького народу з англійським та іншими народами світу;

3) підвищення інтересу до вивчення тієї чи іншої мови.

Окрім того англійська мова набула міжнародного значення через використання її в економіці. Вона є однією з робочих мов Організації Об'єднаних Націй. На сьогодні англійська мова поширена в багатьох країнах. Близько 100 мільйонам осіб, для яких німецька є рідною або офіційною мовою, протистоїть приблизно в сім разів більше тих, для яких англійська – рідна мова та хто володіє англійською як першою або другою іноземною мовою [2:24].

Для розумного використання запозичень англо-американського походження варто спочатку застосувати визначальні критерії такі як точність, варіативність і лаконічність. Використання запозичень англо-американського походження завжди доречно, коли у німецькій мові відсутній еквівалент. У багатьох з цих випадків просте запозичення позбавить від семантично неточного перекладу або складного детального змісту.

Так, запозичене під час зростаючої важливості охорони навколишнього середовища *Recycling* не збігається за значенням у повній мірі з німецькими лексичними одиницями *Wiederverwertung* або *Aufbereitung*, але означає "повторне використання або повернення в обіг відходів виробництва" [9:1172].

Також лексична одиниця *joggen* збагатила лексико-семантичну систему німецької мови, але дієслово позначає одну з форм бігу в повільному неквапливому темпі.

Часто словники не фіксують запозичення, хоча вони досить широко вживаються у повсякденому житті. Лінгвісти зазначають, що у цьому випадку мова йде про співвідношення між мовою та мовленням, між мовною системою та слововживанням.

Частотність уживання слова пов'язана лише з певними обставинами, що спонукають його використовувати, або йдеться про так званий "денгліш". "Denglisch" (Deutsch + Englisch) – сучасний німецько-англійський суржик, що непомітно і практично нестримно заповнює німецьку мову [6:32].

Численні запозичення англо-американського походження постійно потрапляють у німецьку мову. Цьому процесу сприяє спорідненність німецької та англійської мов. Слід відрізняти запозичення з англійської мови від денглішу. Денгліш, як правило, нелітературний варіант мови, від якого застерігають мовознавці [7:172].

Денгліш завойовує все новий німецькомовний простір. Про нього сперечаються, йому присвячують статті та наукові публікації [4; 6; 7]. Запозичення з англійської мови (її американського варіанта) представлені сьогодні практично у всіх сферах життєдіяльності людини, але перші місця в цьому списку займають сфери, пов'язані з комп'ютерною галуззю. При уважному розгляді проблеми виявляється, що на початку впровадження комп'ютерної галузі в німецьку дійсність, програмісти та перекладачі намагалися використовувати німецькі терміни. Під тиском лінгвістичних факторів *Rechner* перетворився на *Computer*, *Speicher* в *Memory*, а *Bildlaufleiste* в *Scrollbar*.

Деякі з німецьких лінгвістів переконані в тому, що поширення лінгвістичного гібрида під назвою "денгліш" не зупинити, німецька мова ризикує в ньому повністю розчинитися або просто зникнути [6:10; 7:171]. І це не перебільшення – населення Німеччини вже практично не говорить літературною німецькою.

Особливо гостро питання про збереження німецької мови як національної постало в кінці XX століття. У 1997 р. німецьким професором В. Кремером було засновано спілку "Німецька мова" [8]. Метою цього об'єднання було і є збереження самобутності німецької мови й захист її передусім від запозичень. Для досягнення цієї мети представниками об'єднання було розроблено спеціальну програму, спрямовану на максимальне зниження уживання в німецькій мові запозичень англо-американського походження, причому в усіх галузях життя німецького суспільства, починаючи з засобів масової інформації, а також у законодавчих, наукових текстах, мові реклами, закінчуючи повсякденним спілкуванням.

Але використання запозичень англо-американського походження в мові не уникнути. Передусім це лексичні одиниці, які стали вже інтернаціональними й належать у більшості випадків до економічного, суспільно-політичного, науково-технічного пластів лексики.

Процес запозичення лексичних одиниць з англійської мови відіграє неабияку роль у розвитку термінологічної лексики та її вдосконалення, адже бурхлива інтенсифікація процесів запозичення в сучасну епоху сприяє активному проникненню слів з різних сфер людської діяльності в вузькоспеціальні сфери.

Цей процес є багатоплановим і його результатом є не лише поповнення лексичного складу, але і певні зміни в структурі словникового фонду: в кількості та складі різних угруповань слів, їх мовних взаємозв'язків тощо. Він сприяє також варіантності лексичних одиниць і в значній мірі зумовлює її, що призводить до формування багатозначності, омонімічних, синонімічних та антонімічних відношень в лексико-семантичній системі німецької мови.

Наприклад, запозичена з англійської мови лексична одиниця *rad*, яка є скороченням від ***r****adiation* ***a****bsorbed* ***d****ose* – "поглинена доза випромінювання", входить в омонімічні відношення з німецькою лексемою *Rad* зі значеннями: 1) колесо, 2) велосипед, 3) (*техн*.) (зубчасте) колесо, шестірня.

Лексична одиниця *Sponsor* була запозичена в німецьку мову відносно недавно і спочатку позначала людину або організацію, яка фінансово підтримує творчу діяльність артистів, музикантів, художників тощо [10:1385]. Потім об'єкт спонсорської діяльності став розумітися більш широко, тобто відбувається генералізація значення (*спонсор спортивних змагань, телевізійних програм, конференцій, видавництва книг* тощо), але компонент-інваріант "надавати фінансову підтримку" зберігся. Це дає право поставити цю лексему в один ряд з такими лексичними одиницями як: *Gönner – Förderer – Geldgeber – Mäzen – Promoter – Patron,* хоча в першій і останній лексемах цього синонімічного ряду цей компонент не представлений прозоро, тобто як частина тлумачення. Крім того,

лексична одиниця *Patron* є архаїзмом у вище зазначеному значенні. Тут можна говорити про синонімічні відношення, які можуть охоплювати в своїх синонімічних групах різні за характером лексеми: німецькі, запозичені, стилістично забарвлені, архаїчні, регіоналізми тощо.

Досить суттєвими та закономірними змінами в семантиці слів є процеси обмеження (звуження) значення – вживання слова тільки в одному з його багатьох значень; розширення значення (генералізація), тобто вживання слова, крім відомих його значень, ще в одному або в кількох, та зміна значення слова, тобто випадки, коли слово набуває нового значення і вживається тільки в цьому значенні [10:134].

Так, іменник *der Manager* був запозичений у 1794 році з англійської мови "to manage" зі значенням "управитель, наглядач на англійській біржі" [10:873]. З кінця XIX ст. це слово генералізувало своє значення і з'явився ще один лексико-семантичний варіант "технічний директор або керівник на англійських фабриках". На початку XX ст. це значення розширюється: "керівник на німецьких підприємствах". А після 1945 року цей іменник набуває ще одного значення: "адміністратор, представник спортсмена, співака і т. п."

Результати аналізу мовного матеріалу засвідчили, що запозичені лексичні одиниці, входячи в лексико-семантичну систему німецької мови, зазнають "тиску" з боку цієї мовної системи.

При запозиченні лексичних одиниць з англійської мови були виявлені певні системні зміни на фонетичному, орфографічному та морфологічному рівнях при їх адаптації до лексико-семантичної системи німецької мови.

При фонетичній асиміляції данні запозичення можуть повністю зберігати свою вимову, зазнавати часткової субституції, вимовлятися за фонетичними законами німецької мови, мати подвійну вимову або належати до змішаного типу; з погляду орфографічної асиміляції нами були виявлені запозичення, які відповідають нормам німецької орфографії повністю або частково,

та такі, які залишаються орфографічно оформленими за нормами мови-продуцента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сімонок В. П. Мовні контакти / В. П. Сімонок // Вісник Харківськ. держ. ун-ту. – Харків : Константа. – 1999. – № 430. – С. 182–188. 2. *Glahn R.* Der Einfluss des Englischen auf gesprochene deutsche Gegenwartssprache. Eine Analyse öffentlich gesprochener Sprache am Beispiel von „Fernsehdeutsch“ / Richard Glahn. – 2. Auflage. – Frankfurt am Main : Peter Lang Verlag, 2002. – 215 S. 3. *Junker G. H.* Der Anglizismen-Index: Anglizismen – Gewinn oder Zumutung? / Gerhard H. Junker – [1. Auflage] – Padeborn : IFB Verlag, 2011. – 304 S. 4. *Schneider W.* Speak German! Warum Deutsch manchmal besser ist / Wolf Schneider. – Reinbek : Rowohlt, 2008. – 191 S. *5. Білозерська Т. В.* Псевдоангліцизми у сучасній німецькій мові / Т. В. Білозерська // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки. – 2014. – Кн. 1. – С.85–89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzfn_2014_1_19.pdf. 6. *Krämer W.* Modern Talking auf deutsch – ein populäres Lexikon / Walter Krämer. – München : Piper, 2000. – 261 S. 7. *Dieter H. H.* Denglisch großgeschrieben. Versuch zu einer sachlichen Polemik / *Hermann H. Dieter* // Denglisch, nein danke! Zur inflationären Verwendung von Anglizismen und Amerikanismen in der deutschen Gegenwartssprache. – Paderborn : IFB Verlag. – 2001. – S.171–182. 8. *Zabel H. Hermann Zabel:* Ziele und Aktivitäten des Vereins // Denglisch, nein danke! Zur inflationären Verwendung von Anglizismen und Amerikanismen in der deutschen Gegenwartssprache. – Paderborn : IFB Verlag. – 2001. – S. 243–290. 9. *Котвицька В. А.* Англіцизми в сучасній німецькій мові: розширення та звуження значень / Вікторія Анатоліївна Котвицька // Матеріали IV Міжнар. науково-метод. конф. [“Формула компетентності перекладача”], (Київ, 27 березня 2013 р.) – К. : НТУУ “КПІ”. – С.133–134.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Carstensen B.* Anglizismen-Wörterbuch. Der Einfluß des englischen auf den deutschen Wortschatz nach 1945 / begründet von B. Carstensen, fortgeführt von U. Busse. – 3 Bände: Berlin/ New York: Akademie-Verlag, 1993 – 1996. – 1752 S.

Слаба О.В.